

re inkább csak szakszervezeti (üzemi) és falusi könyvtárakban került sor, ahol a könyvtárosok hivatali munkájukon túl is közvetlen kapcsolatban állottak olvasóikkal. Ráadásul sok könyvtárban csak statisztikai adatgyűjtésnek tekintették ezt a feladatot. A központilag szervezett vizsgálatok ezzel szemben igyekeztek le is vonni az adatokból a könyvtári munka számára adódó tanulságokat.

A 30-as évek közepén ellanyhult az olvasók tanulmányozása. A legutóbbi tíz évben élénkült fel újra és vált a könyvtári munka nélkülözhetetlen elemévé.

A MUNKÁS ÉS A MÉRNÖK MINT OLVASÓ^x

Eleve feltételezve, hogy a munka tartalma, igényességének foka összefügg az olvasási igényekkel, a munkásokat az alábbi három csoportra osztva vizsgálták:

I. Automataberendezések javítását és szerelését végző, finom manuális munkára képzett munkások (szerelők, szerszámlakatosok stb.).

II. Gépesített munkát végző, gépkezelő munkások (esztergályosok, darusok stb.).

III. Futószalagon dolgozó, egyszerűbb manuális munkát végző munkások (kőművesek, hengerészek stb.).

A mérnökök és technikusok csoportosítása: I. vezetők, szervezők, II. tervezők, III. üzemmérnökök, IV. közigazdászok, tervezesek, normások.

700 munkásnak és 700 műszaki értelmiséginek kérdőívre adott válasza-
it, 300 munkásnak és 180 értelmiséginek a kölcsönzőlapját és olvasói jellem-
zését dolgozták fel, ezenkívül 200 olvasói önéletrajzot és 150 olvasónak kü-
lönböző témákról írott beszámolóját.

A legátfogóbb kérdés: olvasnak-e 1. műszaki, 2. ismeretterjesztő, 3. társadalmi-politikai irodalmat, 4. szépirodalmat, 5. művészeti tárgyú irodalmat. Egy kivételével valamennyi foglalkozási csoportban a megkérdezetteknek több mint a fele - vagy majdnem fele - mind az öt irodalmi kategóriát olvas-
sa; kevesebben vannak, akiket csak 4 vagy 3 kategória érdekel, s alig van-

^xSZMIRNOVA, Sz.M. - OSZIPOVA, I.P. - SZMIRNOVA, O.M.:
Csítatel'-rabocalj i csítatel'-lnzsener. = Szovetszkij csítatel', 29-115.
p. - A tanulmány fordítása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban
F 3905 számon található.

nak olyanok, akik csak 1-2 kategória irodalmát olvassák. Kivétel a munkások III. csoportja, akik kisebb szakképzettséget igénylő fizikai munkát végeznek; ezeknek csak negyedrésziük olvassa mind az 5 kategória irodalmát, s ugyanennyi csupán 1-2 kategóriáét - sőt akad olyan is közöttük, aki egyáltalán nem olvas.

A szakirodalom a munkások olvasmányjaiban

Együttesen vizsgálták a műszaki és a természettudományos szakirodalom, illetve tankönyvek olvasottságát. A megkérdezett munkások 83 %-a (a három foglalkozási kategória szerint 96, 89, 61 %-a) olvas ilyen irodalmat. Ami célkitűzéseiket illeti - 67 % (68, 66, 65 %) olvassa továbbképzés, 24 % (25, 28, 17 %) rokonszakma elsajátítása, 12 % (21, 12, 0 %) új munkamódszerek gyakorlati alkalmazása végett, 32 % (44, 38, 15 %) pedig főiskolai, technikai tanulmányai keretében.

A munka jellege erősebben meghatározza a szakirodalom iránti érdeklődést, mint a képzettség: azok az I. csoportba tartozó munkások, akik nem végeztek középiskolát, ugyanugy olvassák a szakirodalmat, mint hasonló munkakörben dolgozó, középiskolát végzett társaik, s nagyobb mértékben, mint a középiskolát végzett, de a II. vagy a III. foglalkozási csoportba tartozó dolgozók. Az üzemi műszaki oktatásban való részvétel különösen a II. és a III. csoportbelieknél növeli a szakirodalom olvasásának arányát. A munkában töltött idő is számít: a II. csoport tagjai az első 10 évben többet olvasnak, mint azután; a III. csoportban 2 évi munka után emelkedik, 5 év után viszont egyre csökken a szakirodalmat olvasók aránya. Az ujjítók, ésszerűsítők majdnem kivétel nélkül olvasnak szakirodalmat, a főiskolai és technikumi tanulók is jóval nagyobb arányban az átlagnál. - A könyvtárnak tehát különös gondot kellene fordítania a szakirodalom terjesztésére azok között, akik nem tanulnak szervezett formában.

A zsebkönyveket a munkások 57 %-a (69, 63, 28 %) használja, szakfolyóiratot csak 27 % olvas. A szakemberek a könyvtár segítségével tarthatnának a munkásoknak szakirodalmi szemináriumokat a folyóiratok anyagából; így egyúttal ránevelhetnék őket a folyóiratok használatára. Az ajánló bibliográfiákat nem használják, nem ismerik kellőképpen a munkások. Az üzemi könyvtáraknak maguknak is kell ilyeneket összeállítaniuk, az illető üzemi adottságait figyelembe véve - de csakis a műszaki szakemberek irányításával.

A szakirodalom a mérnökök és technikusok olvasmányáiban

A műszaki értelmiségieknek 99 %-a olvassa a szakirodalmat, mégpedig 69 % (az egyes csoportok szerint 71, 69, 67, 70 %) továbbképzés, 30 % (26, 33, 31, 27 %) a rokon szakmák megismerése, 28 % (28, 43, 21, 8 %) az új módszerek gyakorlati alkalmazása, 26 % (32, 19, 23, 31 %) pedig a termelési kollektíva gyakorlati tájékoztatása céljából. A szakirodalom különböző típusai közül a periodikumokat 73 % (73, 78, 71, 64 %), a szabadalmi és információs anyagot 37 % (33, 51, 34, 24 %), a tankönyveket 36 % (31, 34, 41, 37 %), a zsebkönyveket 79 % (77, 90, 72, 72 %), a bibliográfiákat pedig 43 % (43, 43, 45, 33 %) olvassa. A bibliográfiákra vonatkozó adat feltehetően magasabb a ténylegesnél; a kérdőív egyéb kérdései kapcsán ugyanis kiderült, hogy egyrészt egyesek a zsebkönyvet, gyártmánykatalógust is a bibliográfiai kiadványok közé sorolják, másrészt pedig igen kevesen említene konkrét bibliográfiákat. Mind a mérnökképzésben, mind az üzemi könyvtárak munkájában alaposabban kell tehát ismertetni a műszaki tudományos tájékoztatási rendszert és felhasználásának módjait.

Az ujtók, valamint a felsőfoku képesítéssel rendelkező műszaki értelmiségiek jóval több szakirodalmi anyagot olvasnak az átlagnál. A szolgálati időnek viszont nincs kimutatható szerepe az adatok alakulásában.

A természettudományi és műszaki ismeretterjesztő irodalom

A munkások 81 %-a, a mérnökök és technikusok 90 %-a érdeklődik az ilyen irodalom iránt. A munkások esetében itt is döntően munkájuk tartalmától, jellegétől függ az érdeklődés; csak a III. csoporton belül találunk lényeges különbséget a magasabb és alacsonyabb iskolai végzettségűek, valamint a fiatalok és az öregek között. A mérnökök, technikusok különböző csoportjai között nincs lényeges különbség.

Az ismeretterjesztő könyveket is rendszerint szakmájukkal összefüggésben olvassák a dolgozók: a munkások főleg saját munkaterületükről, a mérnökök és technikusok pedig a rokon területekről igyekeznek tájékozódni ebben a formában is.

A könyvtárak propagandamunkája nem eléggé differenciált; inkább egyes aktuális, népszerű témák körében mozog, elhanyagolja az olvasók szakmájához kapcsolódó anyagot.

A társadalmi-politikai irodalom

A munkások 85 %-a, a mérnökök és technikusok 93 %-a olvas ilyen jellegű irodalmat; tanulás céljából a munkások 47 és az értelmiségiek 28 %-a, egyéni érdeklődésből mindkét kategóriában 40 %. Ilyen tárgyú folyóiratokat a munkások 51 %-a, a szakemberek 65 %-a olvas.

A munkásoknak ilyen irányú érdeklődését elsősorban nem munkájuk tartalma befolyásolja, hanem iskolai végzettségük, valamint jelenlegi tanulmányaik; életkor szerint nem nagyok az eltérések. A munkások és technikusok között a tervezők némileg elmaradnak a másik 3 csoporttól.

A közgazdasági irodalmat természetesen elsősorban a vezető dolgozók és a közgazdászok olvassák. A munkások közül is többen érdeklődnek saját szakmájuk, iparáguk gazdasági kérdései iránt.

A szépirodalom és a művészeti tárgy irodalom

A megkérdezett munkások és műszaki értelmiségiek 98 %-a olvas szép-irodalmat. A munkások három csoportjának érdeklődése így oszlik meg a szépirodalom egyes területei között: orosz klasszikus 71, 74, 62 %, szovjet 77, 75, 78 %, külföldi klasszikus 59, 65, 53 %, külföldi modern 45, 43, 27 %. Elsősorban az iskolai végzettség és a jelenlegi tanulás befolyásolja olvasmányaikat, munkájuk tartalma csak közvetve.

A mérnököknél és technikusoknál ezek az arányok így alakulnak: orosz klasszikusokat 66, 68, 73, 77 % olvas, szovjet írókat 74, 69, 73, 76 %, külföldi klasszikusokat 59, 54, 68, 76 %, modern külföldi írókat 39, 41, 54, 58 %. Az I-II. és a III-IV. csoport közötti eltéréseket a szerzők azzal magyarázzák, hogy az utóbbiak tagjainak 50 %-a nő.

Kedvenc íróik közül a munkások az alábbiakat nevezték meg a legnagyobb százalékarányban: L. Tolsztoj 35, Solohov 26, Puskin és Dreiser 18, London és Zola 16, Csehov és Lacisz 15, Turgenyev 12, Lermontov, Gorkij, Balzac, Maupassant és Remarque 11 %. (Puskin és Lermontov itt mint prózaíró szerepel.) A mérnökök és technikusok kedvenc íróinak sorrendje: Tolsztoj 41, Solohov 30, Csehov 25, London 21, Dreiser 20, Puskin 19, Remarque 18, Lermontov és Gorkij 16, Lacisz 15, Szimonov, Zola és Balzac 14, Turgenyev és Kuprin 13 %. A költők közül Jeszenyin munkásoknak-mérnököknek egyaránt messze a legkedvesebb; Jevtusenkót Puskinnal és Lermontovval egy sorba helyezik.

Az egyes művészeti ágak irodalom iránti érdeklődés aránya a munkások, illetve a mérnökök-technikusok között: mozi 30, 29 %; színház 10, 13 %; zene 9, 10 %; festészet 8, 11 %; építészet 3, 6 %.

Összefoglalásul megállapítják a szerzők, hogy a műszaki értelmiségnek és a munkások első két csoportjának érdeklődési köre között nincs lényeges különbség. Jelentősen eltér viszont a többi munkás érdeklődésétől a III. csoporté; a kisebb képzettséget igénylő munka szegényes tartalma nem ösztönzi ismeretszerzésre a dolgozót. Ez a fajta munka azonban egyre nagyobb mértékben adja át a helyét a gépesített munkának.

Az azonos érdeklődési körön belül természetesen mégis erősen differenciált ellátást igényelnek az egyes csoportok, hiszen pl. műszaki szakirodalomból mást olvas a mérnök és mást a munkás - de az ismeretek egyéb területein is vannak igények között olyan lényeges különbségek, amelyekkel a könyvtárosnak tisztában kell lennie. Ugyanezek a különbségek azt is megkívánják, hogy bizonyos típusú könyvtárak, az üzemi könyvtárak lehetőségeit kiegészítve, különös gondos fordítsanak bizonyos kategóriájú olvasókra - pl. az általános tudományos könyvtárak a közgazdászoknak szakkönyvekkel való ellátására vagy a közművelődési könyvtárak a III. csoportba tartozó munkások önképzési igényeinek kielégítésére.

A KÖNYV A MAI FALU ÉLETÉBEN^x

A Szovjetunióban ma több mint 90 000 falusi könyvtár működik, 1150 falusi lakosra jut egy. Egy könyvtárnak 1950-ben átlag 2000 könyve volt, 1965-ben már 6000; egy olvasóra 1965-ben 12 könyv jutott.

A szerzők által ismertetett vizsgálat különböző szövetséges köztársaságok 10 falujában folyt, különböző nemzetiségű vidékeken. Öt faluban házról házra járva kérdezték ki a dolgozókat, 1035 olvasóról készítettek feljegyzéseket. A többi faluban összesen 979 dolgozóval beszélgettek, munkahelyén; az ő adataik az összesítésben nem szerepelnek, csak az egyes foglalkozási kategóriák jellemzésében. Felhasználták az illető falvak könyvtárai által végzett megfigyeléseket, valamint egyéb falusi könyvtárak dokumentációját. Az eredményeket a szerzők nem tartják országos érvényűnek, inkább csak kiindulópontnak az alaposabb vizsgálathoz.

^xBACSAJDINA, Sz.P. - DOBRUNINA, N.E.: Kniga v zszni szovremennogo szela. = Szovetszkij sztatel' 116-156, p. - A tanulmány fordítása a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban F 3906 számon található.